

П. Г. Салига,
асистент

УДК 007: 304: 655

Специфіка роботи редактора над мережевими електронними журналами

У статті розглянуто функціональні обов'язки редактора мережових електронних журналів. Проаналізовано специфіку творення та розповсюдження цього виду видань в історичній парадигмі. Визначено основні етапи роботи редактора над електронним журналом.

Ключові слова: мережевий електронний журнал, редагування, обов'язки редактора, історія інтернет-видань.

Традиційно наукові дослідження у галузі соціальних комунікацій ведуться навколо офіційних видів видань, але багато сучасних засобів масової комунікації, таких як підкасти, спам, езини, блогові спільноти тощо перебувають поза увагою науковців. Відставання науки від свого предмета дослідження є цілком об'єктивним, проте, якщо відставання розтягується на кілька десятиліть, це може призвести до викривлення розуміння явища. Засобам масової комунікації в інтернеті вже близько тридцяти років, проте більшість науковців продовжує покладатися на теоретичну базу, створену для друкованих медіа, не розуміючи, що технології суттєво впливають на діяльність усіх учасників видавничого процесу. Роль редакторів у друкованих медіа широко досліджена в Україні. «Редактор повинен здійснювати: актуалізацію (корекцію) теми; селекцію фактичного матеріалу; корекцію композиційно-архітектонічної організації матеріалу; мовно-правописну правку [1, 78]. Детальніше визначення функціональних обов'язків редактора дає М. Тимошик. [2, 214–215] та З. Партико [3, 7–66]. Ці концепції охоплюють переважно функціональні обов'язки редакторів друкованих видань і лише частково – електронних. Нові медіа вимагають від редакторів освоювати сучасні види діяльності, найважливішим з яких є комунікація з аудиторією. Інтерактивність мережі Інтернет дає можливість користувачам поставити запитання автору та редактору. В мережі редактор бере на себе частково функції дизайнера, піар-менеджера тощо. Сьогодні дуже важливо визначити межі діяльності редактора насамперед для вишів, що готують фахівців з редагування.

Дослідити зміни у діяльності редакторів та їхній співпраці з авторами та членами спільнот варто на електронних журналах – перших засо-

бах масової комунікації, що виникли у комп'ютерних мережах. Езини розвинулися у самостійний вид видавничої продукції з інших, традиційних для США та Західної Європи, саморобних журналів, які мали назву «zine». Це некомерційні періодичні видання для вузької цільової аудиторії, що містять оригінальний текст і графіку. Тематичний спектр таких видань зазвичай дуже звужений – розрахований на радикальні політичні рухи, субкультури, сексуальні меншини, вузьких технічних спеціалістів тощо. Поява копіювальної техніки (ксерокопіювання, принтери) зробили цілу революцію в самвидаві. Брошури різноманітної тематики видавалися групами аматорів у всьому світі [4]. Основна мета таких видань – донести інформацію до читачів, тому вони рідко мають прибуток від продажу та дистрибуції.

Езини – це електронний спосіб побутування самвидаву, що тиражується автоматично при завантаженні примірника на комп'ютер читача. Дух самвидаву чітко простежується у більшості езинів. «Справжня передісторія самвидаву – у голові кожної творчої людини. Поділитися тим, що вигадав. Втїлити вигадане самостійно, в первинному вигляді, не заплямованому відбитками холодних пальців стороннього редактора» [5].

Після появи мережі Інтернет зини отримали значний поштовх для розвитку. Не дивно, що саме вони стали найпопулярнішими виданнями інтернету, адже у них фактично не було конкуренції за його межами. Гурти підлітків у всьому світі вже робили власні езини, тоді як офіційні ЗМІ почали вихід в мережу лише з впровадженням технології WWW. Не дивно, що і зараз в інтернеті помітна присутність радикальних угруповань, які можуть тільки тут знайти можливість публікувати та читати матеріали на цікаві їм теми. Тематика езинів зазвичай звужена настільки, що їх не вигідно видавати у

друкованому вигляді. Це може бути один стиль літератури (наукова фантастика, поезія), комп'ютерні технології (злам мереж, створення вірусів), сучасне мистецтво, вузьконаукові видання. З іншого боку, офіційні ЗМІ можуть просто ігнорувати потреби вузьких соціальних груп з причин цензури чи небезпечного характеру статей, що також створює додаткові можливості видавцям-одинакам. Як зазначав головний редактор езину ZABEJ!info: «В цьому журналі ми будемо писати... про все, що відбувається навколо нас, про що не розповість радіо та телебачення» [6]. Характерно, що першими у світі видавати езини почав гурт американських хакерів «сDc» у 1984 р. [7]. В Україні перший езин був заснований також маленькою маргінальною групою людей – радикальним націоналістичним молодіжним утворенням «Бійцівський клуб» у 2005 р. [8].

Часто читачі езинів і є авторами видання. Як зазначив головний редактор першого американського літературного езину FSFNET: «Ви можете запитати, а що ми збираємося публікувати у FSFNET? Ну, це залежить в цілому від вас. Успіх FSFNET залежить від вкладу читачів і їх зусиль» [9]. У цьому ж номері зазначалося, що «цей езин є більше вашим (читачів. – прим. авт.), – аніж моїм. Я просто зібрав вас усіх разом». Головний редактор The Risk Digest Петер Ньюман (Peter G. Neumann) писав у своєму першому випуску: «Я сподіваюсь, що наступне число буде провокативне, дискусійне, просвітницьке, цікаве і розважальне. Але це все залежить від якості ваших вкладів» [10]. Таке колективне формування видання характерне для більшості езинів. При електронному журналі збирається колектив читачів, які одночасно можуть виступати дописувачами. Така група людей називається інтернет-спільнота (community). Як жартома сказав теоретик альтернативних ЗМІ Еббі Гофман: «Якщо у вашій спільноті немає газети, то у вас і спільноти немає» [11].

Обробка матеріалу «спеціальними інститутами» (редакціями) вважається однією з основних характеристик ЗМК [2, 106]. Ця характеристика обов'язкова для друкованих видань, але не обов'язкова для мережових видань. В основному процес публікації в мережі спростився завдяки впровадженню гіпертекстових систем управління контентом сайтів (CMS), що дозволяли розміщувати тексти, оминаючи процес макетування. З цією технологією значного успіху набули нові формати видань (форуми, веблоги), які існують без жодних редакцій, а виключно завдяки активності їхніх користувачів. Нові технології зробили видання інтерактивними. Читачі одночасно є і авторами, оскільки вони активно беруть участь в обгово-

ренні, обробці та створенні нової інформації на сторінках видання. Наприклад, відома інтернет-енциклопедія «Вікіпедія» повністю створена зі статей користувачів інтернету. Будь-хто, зайшовши на сайт і побачивши неточність у статті, може редагувати. Українське представництво цього проекту (uk.wikipedia.com) нараховує близько 412 091 статей і 152 587 користувачів (жовтень, 2012 р.).

Роль редактора у різних сучасних електронних виданнях варіюється від повноцінної роботи над текстами та з авторами до перевірки орфографії чи наявності ненормативної лексики у статтях користувачів. В езинах редакційне опрацювання – обов'язкове. Матеріал проходить систематизацію, рубрикацію, редагування і технічну верстку. Завдяки такому відбору інформація у електронних журналах є більш структурованою та суспільно важливою, аніж у блогів. Це дозволяє уникнути поширеної сьогодні мозаїчності сприйняття видання. Цілісність видання дозволяє сприймати його як і традиційний журнал, «лінійно-послідовно» [12, 203–216]. Деякі езини мають повноцінні редакції, як і їхні друковані аналоги. Як зазначено в бренд-буці українського дизайнерського електронного езину «Дуршла»: «...головний редактор (або група редакторів) визначає цінність матеріалів, впорядковує наявні матеріали, вигадує під них концепцію номера і розробляє його стилістику, готує обкладинку і пише умовне “слово до читачів”. Він також вирішує усі спірні питання – від синдикації до копірайту. Головний редактор (або група редакторів) не переслідують у своїй роботі комерційних і особистих інтересів» [13].

Перші дослідники езинів також зазначали важливість редакційного опрацювання. Джон Франк у своїй статті «Що таке електронні журнали» писав наступне: «Є принаймні три важливі функції, які журнал (езин. – прим. авт.) може забезпечити, окрім просто розповсюдження текстів. По-перше, це легалізація. Журнал має редактора, що обирає адміністраторів (referee or referees) для прочитання статей і затвердження їх придатності для видання. Редактор також запроваджує контроль якості у незмістових елементах, такому як мова та презентація видання» [14].

Зазвичай редакторами езинів стають винахідливі молоді люди, дружні з інтернет-технологіями. Бажання створювати періодичне видання робиться в запалі творчості та прагненні ствердитися. Можливість майже безкоштовно видавати власний журнал приваблює талановитих людей. Як зазначив головний редактор електронного журналу ANUS: «Видання було сформоване за одну ніч у алкогольному тумані

мною та двома винахідливими індивідами, щоб побороти цю зростаючу посередність у інтернет-спілкуванні (modeming)» [15].

Деякі талановиті видавці робили по кілька езинів. Литовець Agunas Norvaisa [16] у передмові до свого нового електронного журналу ARTEFACTED пише, що читачі очевидно уже знайомі з його попередніми езинами: «Deathmare» (литовською мовою, 3 номери) та «Thy Kingdom Come» (англійською, 3 номери). Така активність видавців езинів викликає захоплення, особливо якщо врахувати, що жодного економічного зиску вони з цього не мали. Причини створювати власне видання на альтруїстичних засадах криються у бажанні самовиразитися, а також охопити вузьку аудиторію своїх однодумців. Видавець зину New World Людок зазначає, що основною причиною, яка спонукає людей створювати самвидав, є «доступність і бажання робити щось самому. Своїми руками. При цьому залишаючись в повній незалежності і не перебуваючи під чийось ковпаком або впливом. Плюс спроба донести інформацію, яка громадськими ЗМІ спотворюється або взагалі ігнорується. У кожному з випадків це спроба щось творити, ні на кого, крім себе, особливо не сподіваючись» [17].

Видавець першого періодичного видання у мережі FIDO описав у художній формі штатний розклад свого езину: «Це повністю електронне видання, статті пишуться авторами і системними операторами (sysop), а все інше роблять машини. Для кожного номера Головний редактор (це я, народ) змінює дату та номер у шапці видання (тяжка праця) і також я здійснюю деяке редагування. Статті перевіряються на читабельність (тобто грамотність), погані копії (невдало завантажені та ін.) я видаляю. Список вузлів генерує адмін FidoNet по прізвиську Святий Льюїс (St. Louis). У день виходу усі статті об'єднуються у одне видання. Готовий випуск копіюється в спільноту NEWS. Видання зберігається один тиждень і видаляється, щоб звільнити місце для наступного».

Редактор езину здійснює цілу низку важливих для його видання діяльностей. Його пізнавальна діяльність займає важливе місце, адже, фактично спираючись на свої знання, він продукує електронний журнал. Якщо для редактора книги пізнавальна діяльність є бажаним етапом здобуття загальної ерудиції для якісного редагування, то для редактора езину – це необхідний етап створення нового номера видання.

Ціннісно-орієнтаційну діяльність редактор спрямовує на вибір тем, авторів, ілюстраторів, оцінку матеріалів авторів та інших матеріалів, які він публікує. Це відсіює неважливу для аудиторії інформацію. Завдяки цій діяльності

езини утримують свою аудиторію, оскільки матеріали в езині проходять жорсткий відбір, на відміну від інших електронних видань.

Комунікативна діяльність редактора езину набагато вагоміша, аніж у колег, що займаються друкованими виданнями чи веб-сайтами. Окрім створення видання, що саме по собі є комунікацією з читачами, редактор також повинен розповсюджувати його. Для цього редактор має активно рекламувати своє видання, спілкуючись зі своїми потенційними читачами через інші засоби масової комунікації (соціальні мережі, форуми тощо).

Роботу редакції езина можна розкласти на етапи.

1) **Етап створення концепції.** Коли майбутній редактор вирішує створювати свій езин, йому необхідно чітко сформулювати, яким він буде. Творці перших езинів орієнтувалися переважно на друковані журнали, сьогодні редактори орієнтуються на досвід подібних видань, які легко можна знайти у мережі. Концепція може бути написана у вигляді окремої статті чи навіть маніфесту і публікуватися для того, щоб залучити якомога більше дописувачів та читачів. Наприклад, видавці езину Whirlwind (електронний літературний журнал) перед тим, як випустити перший номер, виклали концепцію окремою статтею, де описали своє бачення журналу, умови співпраці з авторами, підписки та комунікації з редакцією [18]. Така концепція дозволяє читачам легко взяти участь у роботі над журналом, оскільки відразу декларуються чіткі умови співпраці. У інших виданнях концепція розробляється для внутрішнього користування, тоді читачів не ознайомлюють з нею. Однак у рубриці «Слово редактора» часто опосередковано висвітлюються основні засади майбутнього видання.

2) **Етап написання статей та підбору інформації.** Редактори пишуть статті та створюють інший контент на рівні з авторами. Кількість автентичних редакційних матеріалів залежить від натхнення редакторів. Зазвичай у перших номерах кількість власних статей більша, оскільки автори ще не знають про нове видання, а у редакторів достатньо натхнення створювати їх самостійно. Відбір матеріалів для езину здійснюється на основі уподобань редакції та зацікавлень аудиторії.

3) **Етап верстки видання.** На цьому етапі редакція формує статті у виданні, розставляє передмову, вибудовує зміст, обробляє художньо-технічну сторону езину. Коли езини використовували технологію ASCII, верстка включала в себе розбиття текстів на рядки по ширині екрана, створення шапки видання, колонитулів та заголовних комплексів, створення ілюстрацій у ASCII форматі. З розвитком технологій

верстка езинів ускладнювалася, оскільки формати HTML, а особливо FLASH чи PDF, дозволяють робити нелінійний дизайн видання. Проте, з іншого боку, верстка полегшувалася, оскільки для створення ілюстрацій можна використовувати векторні та растрові редактори.

4) **Етап розповсюдження.** Після того як езин завершений – його викладають у мережу. Раніше його завантажували на вузол BBS чи кімнату у конференції, звідки езин могли завантажити користувачі. Зараз видавці електронних журналів переважно використовують власний сайт для зберігання номерів, або спеціалізовані сайти типу *issuu.com*, куди можна завантажити видання у форматі PDF і відкрити доступ для користувачів. Подальша популяризація включає у себе різні види мережевої промоції: розсилки на електронні пошти підписників, самореклама у соціальних мережах, на форумах та спеціалізованих сайтах.

Редактори езинів здійснюють багато роботи, що є аналогічною з їхніми колегами у інших виданнях: створення концепції, пошук авторів, редагування матеріалів. Специфікою езинів є комплексна робота редактора над виданням – оскільки він є його повноцінним власником. Тому редактор езину виконує нехарактерну для його професії діяльність – верстку, розповсюдження тощо.

1. *Різун В.* Літературне редагування / В. Різун. – К. : Либідь, 1996. – 240 с.
2. *Тимошик М. С.* Книга для автора, редактора, видавця : практич. посіб. / М. С. Тимошик. – К. : Наша культура і наука, 2005. – 560 с.
3. *Загальне редагування: нормативні основи: учбов. посіб.* – Львів : Афіша, 2001. – 416 с.
4. *Лифер О.* Что такое САМИЗДАТ? [Електронний ресурс] // *Kipiani.Org*, 2005. – URL: <http://kipiani.org/samizdat/index.cgi?c=89>.
5. *Тупикин В.* Самиздат после перестройки [Електронний ресурс] // *ruszine.com*, 2012. – URL:

http://ruszine.com/samizdat/samizdat_posle_perestroiki.html.

6. *От редакции* [Електронний ресурс] // *ZABEJ!info #1*, 2012. – URL: http://zabej.info/files/pdf_zh/pdf_zabej_numar_1.pdf.

7. *Cult of the Dead Cow* [Електронний ресурс] // *Wikipedia.org*, 2008. – URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Cult_of_the_Dead_Cow

8. *Електронний журнал* [Електронний ресурс] // *Wikipedia.org*, 2008. – URL: http://uk.wikipedia.org/wiki/Електронний_журнал.

9. *Ornoth Liscomb From the Council Chamber* [Електронний ресурс] // *FSFNET: The BITNET Science Fiction Fanzine Volume 1 Issue 1*, 1988 – URL: <http://dargonzine.org/issues/fsfnet/0/fsfnet.00.txt>.

10. *Peter G. Neumann AFTERWORD* [Електронний ресурс] // *The Risk Digest Volume 1: Issue 1 1 August 1985*. – URL: <file://localhost/Risks/1.01.html>.

11. *Хоффман Э.* Сопри эту книгу! Как выживать и сражаться в стране полицейской демократии / Эбби Хоффман ; [пер. Н. Сосновский]. – Гиллея, 2003.

12. *Marshall McLuhan* «Press: Government by Newsleak» // *Understanding Media: The Extensions of Man* (New York, London, Sydney, Toronto: McGraw-Hill Book Company, 1966).

13. *Дуршлаг* [Електронний ресурс] // *Дуршлаг*, 2007. – URL: <http://durchschlag.livejournal.com/>.

14. *Franks J.* What is an Electronic Journal? [Електронний ресурс] / *John Franks* // *Public-Access Computer Systems Forum*, 1993. – URL: <http://www.textfiles.com/magazines/electron.jnl>.

15. *Crapp C.* The Facts About ANUS, 1989 [Електронний ресурс] / *Captain Crapp*. – URL: <http://www.textfiles.com/magazines/ANUS/anus02.txt>.

16. *Arunas Norvaisa* – Ace of «arteFACTed» newsletter over here – *ARTEFACTED 1994 spring #1* [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.textfiles.com/magazines/ARTEFACTED/artefacted.1>.

17. *Ceaser by d.i.y.* – оставаться честным – // *ZABEJ!INFO* [Електронний ресурс]. – URL: <http://zabej.info/zin/article/601>.

18. *Guidelines for Writers* [Електронний ресурс] // *Whirlwind*, 1994. – URL: <http://www.textfiles.com/magazines/WHIRLWIND/guide.txt>.

Подано до редакції 17. 06. 2013 р.

Saliga Pavlo. Specificity of editor's work over ezines.

The article analyzes the responsibilities of the ezines' editor. The specific features of ezine creating and distribution are analysed in the historical paradigm. The main phases of editor's work with e-zines are described.

Keywords: e-zine, editing, functions of editor, history of e-zines.

Салыга П. Г. Специфика работы редактора над сетевыми электронными журналами.

В статье рассмотрены функциональные обязанности редактора сетевых электронных журналов. Проанализирована специфика создания и распространения этого вида изданий в исторической парадигме. Определены основные этапы работы редактора над электронным журналом.

Ключевые слова: сетевой электронный журнал, редактирование, обязанности редактора, история интернет-изданий.